

577⁽⁷⁾ Crafts and Industries of K34/33. 8/33 J. Malatši
 2p. 1-16 Industries Phalaborwa
 Xo Rula, Xo Betla, ⁶ Melemō e mengwē (Lenaneo la tšona)

1) 1 Malepe. 2 Dilepe. 3 Marumo. 4 Mesebe. 5 Mphiri. 6 Kxohlo.
 7 Maseka. 8 Thipa. 9 Motla. 10 Letlao. 11 Petlwana. 12 Lesebe.
 13 Moseto.

2) 1 Pitsa. 2 Morija. 3 Bereswana. 4 Lesapelo. 5 Serošelo.
 6 Setsikiri.

3) 1 Lehodu. 2 Mose. 3 Telo. 4 Kxamel. 5 Moropa. 6 Tšimana
 7 Lehō. 8 Lešehlo. 9 Lem. 10 Bora. 11 Mphenye. 12 Mhe.
 13 Ntho.

4) 1 Kxapa. 2 Kxapana. 3 Sexo. 4 Kxamel. 5 Moropa. 6 Sešalo.
 7 Setxerwana.

5) 1 Liakwa. 2 Molaba. 3 Lenti.

6) 1 Sešexo. 2 Seroto.

7) 1 Lexoxō (Mab)

8) 1 Lexoxō (Mohlakhe)

9) 1 Lexoxō (Sentoya)

10) 1 Tharā. 2 Lekreswa. 3 Mose. 4 Thebo. 5 Thetho. 6 Tšobo

11) 1 Lwala. 2. Tšilo. 3 Kxetxetšō. 4 Selōotsō. 5 Maratšō

12) 1 Komana. 2 Moropa. 3 Telo. 4 Lehō. 5 Mose. 6 Lešehlo. 7 Mhe.

8 Lemati. 9 Kxamel. Tše kamotla ke dipetlō.

13) 1 Selepe. 2 Thipa. 3 Petlwana. 4 Moseto ke tšā xo dira dipetlō.

577

II

K34/33

②

14) Malepe xoba le lepe ke seo se dirilweya ke banna ka l'hsipi' yea e bitswaxe ka se-Phalaborwa kwetsi. Ke seb se swanaxe ke lerumo xoba selepe. Xomme sona se a di'feta ka borob. Xomme Mosomo wa sona ke xorema mmu. Ke seb se se bexo se dirwa ke bahlalifi' fela ba bitswaxe dt dingaka tsa thsipi'.

2 Selepe se swana le lepe mme le leme le feta selepe ke seo se dirilweya ke banna fela. Xomme ele mohlali' la sona ke sa xorema dihlare.

3 Lerumo ke selo sa banna le lona le dirwa ke mohlali' fi' fela. Mosomo wa lona ke ko hlaba le xolwa dintwa. Xape xa se bathe bohle ba dirang lerumo, mme efo ba basija xoba dingaka.

4 Mosebe ke sa xolwa ka sona byala ka lerumo. Xona Xomme ke mehuta ye meraro ya mosebe.

1 Dikobe 2 Phakane 3 Motobo.

Ka dikobe wa hlaba selo xa o tšwe mmeleng e se xe o se xa ka thipa. Ka Phakane o swana le dikobe eupa a ona dikobe. Motobo ke phalletsa fela. Mesebe ye ena le bahlalifi' ba ba e diraxo. Xaxola xob dikobe. Xaele ye mengwe e dirwa ke mang le mang. Dikobe ke mehuta ye mmedi' 1 Dikobe tše pedi.

2 Dikobe mmele wa mosebe ka mofa ona le kipsi' kudwa

- 5 Mphiri ke thšipi ya xo swana le leseta. O a parwa letsohong, xoba mōlaleng, xoba leotong. Xomme wara o dirwa ke bahlalifi eleo banna. Ke bothakxa kudu xo basadi.
- 6 Kxohlo ke thšipi ya xo dirwa byalo ka palamonwana, mme e ketwa ke palamonwana ka borolo.
- 7 Masete a dirwa ka thšipi le maditsi a diphosolo. Ke bothakxa bya basadi byalo ka mphiri. Xomme a dirwa ke banna, bela eseng banna kamoka.
- 8 Thipa e dirilwe ka thšipi, e swana le lerumo. Xomme e dirilwe bela ke bahlalifi. Ke selo sa xo thusa xo ripa dilo tše nyane.
- 9 Noto ke thšipi ya xo kxatta tše dingwe ka yona. Xomme e somišwa ke banna bela. Thšipi ye e e e dirwa ke basila eleo dingaka xoba bahlalifi.
- 10 Letlao ke thšipi ya xo swara dithšipi xedi tšiša. Ke thšipi ya basila xoba bahlalifi baxo rula thšipi.
- 11 Petlwana e sale thšipi ye byalo ka selepe. Xomme thšipi ye ke thšipi ya xo tšebywa bela ke basila. Xape ke somišwa ke ba betli ba diteb (enerop) mahudu le tše dingwe.
- 12 Moseo ke thšipi ya xo somišwa ke ba betli byalo ka petlwane. E bo dirwa bela ke bahlalifi. Xomme e somišwa ke banna bela.

- 21 Pitsa e dirilwe ka letsopa eleng mohuta wo mang wa mmu. Xape mmu wo xa o hwetswe naxeng kamoka. Pitsa e dirwa ke bahlalifi' fela ba basadi. Xape xe e sengaha pitsa tsä xaxwe di tla patlaxa kamoka. Xomme ke seb sa xo somiswa ke basadi xo apaa dijö ka yona.
- 2 Morili o sa dirwa byabka pitsa. Xomme wona o se ke pitsa ka banto, ke setheramela sa pitsa.
- 3 Seriswana ke morili' wo monyane. fela di' kapane ka mediro ya tsona. Seriswana se thusa basadi xo sebetsa meroto ka xare. Xomme le sona se dirwa ke bahlalifi' fela.
- 4 Lesapete ke le byabka morili'. Xape di' a letana. fela! lesapete ke la xo hlapela ka xare. Xomme le dirwa ke bahlalifi'.
- 5 Serafela ke pitsa fela sona se thusa xo swara metsi. Xape e sale modiro 'wa basadi.
- 6 Setsikiri se letana le seriswana fela ke sa xo sila letsika. Se sa dirwa ke bahlalifi' ba basadi.
- 7 Thala ke pitsa ye kxolo xo feta Serafela xo swara metsi. Xomme e sale modiro wa bahlalifi' ba basadi.
- 8 Ikxo ke pitsa ye kxolo ya xo swara mabele letse dingwe. Xomme yona xa erwale ke mathe a tee. ke modiro modiro wa bahlalifi' ba basadi.

- 3 1 Lehodu ke seo basadi ba kayaxo mabele xoba
 lo setla. Xomme se dirwa ke ba betti' ba banna eseng
 banna kamoka. Lehodu le dirwa ka morula.
- 2 Mose ke seo se betlwaxo ke babetti' byalo ka lehodu.
 Xomme le lona lena le basila ba lona wona. Ke seo basadi
 ba setlaxo mabele ka hodung ka sona. Xomme xa se
 mehlare kamoka ya naxa xodira mose. Xotsebywa
 1. Mokxwethê 2. Mmoto 3. Mhlanare.
- 3 Telo ke seo basadi ba soletaxo dija taxaxo. E dirilwe ka
 mohlare ke bahlalizi' xoba ba sila. Xape xa se mehlare
 kamoka ya xodira telo. Xotsebywa morula, seotxathê,
 Mopô, Moxo.
- 4 Kamde e mosimo wa basila, yona ke ya xokamde
 masimo. Xomme yona ke ya badisa ba dikxona
- 5 Thoka ke tona e betlilwexo ke basila ya xoswaratê banna
 xoba dikxosi ke ba etela xoba ba sepela mo barataxo.
- 6 Bora ke sethunya sa batxale xomme le byona bona le
 bisila ba ba bo diraxo. Xa se batho kamoka ba ba dirang
 bora xomme xa bo dirwi ka mehlare ya naxa kamoka
 Xotsebywa mehlare ye i Morula-seolo 2 Moxwane 3
 Molalaxoxo. Xomme byona bo. sōmisa ke banna tēla, ka
 mesebe.

7. Mphenye ke seo xo tšenywaxo lelepe xoba sepepe xoba
petlwane. Xommo ke modiro wa basila ba banna. Xomme
ka o dirwa ka mehlare hamoka ya naxa. Xotšebuywa
Mokxwèthe xoba Mohwelere.
8. Mthe ya lerumo le yona ena le basomi ba yona.
Xomme e dirwa ka Morwane.
9. Lemati la ntlo le lona lebele na le basomi ba lona
Xomme mehlare ya xodira lona lemati ke ye Morula
2 Sexotsotho, 3 Mopa 4 Motšomna.
10. Lerapa ke se byalo se dirwa ke mang le mang. Xomme
ke modiro wa basadi. Xape ke lapa lona metse ka lona.
1. Sexo ke seo se tšwaxo byalo ka lerapa. Xomme ke sa xo
kxa metse. Xomme se dirwa ke mang le mang.
2. Kxamelo ya se kero ke se byalo ka lerapa. Xomme sa
se thusa basomi ba dikromo.
3. Moxopa ke seo se dirwa ka lerapa, Xomme se dirwa
mošomi wa morapo xoba tlo. Xape se dirwa ke mang
le mang.
4. Phala ke ya xo kxa metse ke basadi. E tšwa krapeng.
5. Phafana e sale byalo ka phafa, ke ya basadi ya xo swara
metse
6. Lakwa le dirwa basadi ke banna. Ke la xarwala morula.
Xape lona le basila ba lona.
7. Moleba o dirwa ke matho yo mang le yo mang wa manna.

Ke wa xo tanya dinonyana. Xape Molabale diphoofole o a tanya.

- 3 Lenti ke le xohlilwexo byaloka nare. Xomme le dira Matsoho le xvoka dikobo xoba mathebo. Xomme ha nako le dira xo folla meroka xoba pheta ke basadi. Lona le dirwa ke batho kamoka.
- 4) Sesexo ke sa xo dirwa ka byang le lenti. Xomme se byaloka ka seroto. ke sa xo bolokela mabele ka nare. ke modiro wa banna fela. Disexo tse diingwe di tsia masame a mahano a masaka ana le mabele. Xomme tsona di na le badiri ba tsona fela. Xape ke modiro wa banna.
- 2 Seroto se byaloka sesexo. Xomme ka nako se dirwa ka byang ka nako ka le bipe ke motho wo mong le yo mong. Xomme sona ke sa xo thusa basadi xo simela ka nare.
- 7) Letoto xoba ~~le~~ le mohlalele o dira le xoxi ke basadi'hamo. Xomme ~~ke~~ ke le yo ab base xe motho a robala.
- 8) Thari ke letoto ka pudis xoba phoofole. Xomme kesixwa ke monna yo mong le yo mong. Xape le basadi'ba sira, ke la xo pepola ngwana ka lona.
- 2 Letxeswa ke mokxopa wa xo aparwa ke banna. Xomme lona le basita ba lona ba xo lona xo dira ditxabisi.
- 3 Mose ke mokxopa wa xo aparwa ke basadi. Xomme lona le basita ba ona eke banna.
- 4 Lethebo ke mokxopa o a xo aparwa ke ditwisi. Xomme

xena le ba dirisi ba lona. Modiro wa banna bao o dirwa ka
dithšika tša diphoofola.

5 Mongatse wa metxapa ya dibatana o dirwa ke basila ba yona.
Xape ke batho ba banna.

6 Thetho e dirwa ka letlobo la phoofola. ke modiro wa banna
bao ba naxo la tsebo tudu.

7 Kobo ke motxapa wa moroto wa phoofola wa o afarwana
bošexo xe batho ba robala. Xomme xa o byala tra lethebo.
Xomme wona o bitšwa motxata ka se phalaborwa.
ke seo se dirwase te morina ope le ope.

10) 1 Lwala ke lebye leo basadi' ba silalaca tra xare mabete.
Xomme lona le dirwa te mosadi' ope le ope.

2 Thšilo e sale. mohanta wa lebye. Xomme lona ke le Lemane
le thush thšilo mosadi' xo sila mabete. Xomme ke

o fe mosadi' ope a tsebasa thšilo.

3 Xetxetho ke lebye la xo loots'a lwala le thšilo. ke leo le
bitšwaxo ke xakabye.

4 Sebotšo ke lebye la banna laxo loots'a dilepe le
dithipa le tše dingwe. Xomme xona le basila mo
lotš' lootseng.

15) Lenaneo la di petlo.

1 Kamana 2 Lehodu 3 Moropa 4 Mose 5 Moropo 6 Txamelo

7 Thoka 8 Bora 9 mpheng 10 Lemati 11 Tthe.

Lenaneo la tšeo xo betlwaxo ka tšona

1 Selepe. 2 Petlwana 3 Moseto 4 Thiya

Ma xo tše ngwadilwexo ka tšedimo kamoka di sa hwetswa
Moxare xa batho le mehleng yeno. Eupya xo dira xa thšipi
e sale xo hoxelwa kaale ka kosi lepato xo tsereng xa
mosomo wa (Diamond) naxeng ya Kapa (Cape). Xomme
me huta ya di thšipi tša Sesotho e tšona moxare xa
batho. Xaxole e hwetswa mosale xoba xo tšerabaye

Motlathe xomo. Moxare xa tšhle kamoka lerumo le
setepe sa ntwa le mesebe ka di swarelwe ka basadi
di aita. Xaele tše dingwe mosadi a ka di swanela
ke moe le mosadi a ka swanela marumo xoba
selepe sa ntwa mong wa tšona mohleng a ya xo
Makrosing wa tšona xoba tšona xoba naxe xoba Mwe
xoba phokha o tšala xona, ka xoba marumo a
xaywe xane maatla ka xo swanela ke basadi.
Xomme xo byalo le marumong a ntwa. Xape
Mosadi xa dumelelwa lexa ele xo taboxa tšeo ka tšedimo

Ditšerwi xo Motlathe xomo.

Di sa e tla tša thšipi le tira ya yona.

577

I

K34/33 OCT 15 1842

Mokxwa wa xo soma le xo dira thšipi.

Thšipi xoba kwetsi e be e tološwa ka xo beswa ka xare solo seo se bopitwelo ka mabu le mabye se bitswaxo lešōtō. Xomme ka hase xa lešōtō ke sebešō se bitswaxo lepaelo. Ke xove mo xo dirwaxo mollo. Xomme mollo o be o xo tšwa ka maxala a mehlare ye mengwe e senq kamona. Mehlare yeo ke ye : Mososo, Monōtō le Maxwabo. Ke xona ba ruvetsi e leng banna baba butšetsaxo mallo ka meuba ba thome xo butšetsa. Ke lebye leo le lexo ka xare xa lešōtō le thomik^{ed} xswa, Xomme le tobxe thšipi. Thšipi ebe e thobšwa tološwa ke ba butšetsi eseng morudi.

Maswika abe a hwetswa dithabeng byala ka Lodiwe le Mesomane. Aba a hwetswa ka xepa hase. Mo lonqwe ka Lodiwe makhwareng a maxakabye.

Maswika ebe a rekwa ka xorula dithšipi.

Ke xove motho ebe a ya thabeng ya Lodiwe toba Mesomane lo rwala maswika. Xea a hweditšē a a išē xo Morudi xove a xo rulele. Xea leditšē o mo le tšita malepe.

Xomme mo thabeng tšeo abe a sa rekišwi.

Dibešō tša mo thšipi e tološwaxo ke lešōtō, lepaelo.

Meuba e dirilwe ka matlalo a diphošōtō le manaka a tšona. Xomme di kopanywe le thšipi

ye ngwe ya lesiba xoba phaxo ka xare xore motxopa xoba
lenaka le seswe ka mollo. Xomme thsipi' ye e epetswe ka
xare xa mabun, xo tswelela ka xare xa lepaelo.

Dikxerehxeve tsä xo dira thsipi' ke Natto, Noto, letlao le
themo. Xaele ditopelo xa di' sa tsebyana xomme xo
kwala bela serelo sa xo veta noto: Phalaborwa bolle
noto xwalla theku bosele. Melao ya barudi' eba ele
xo hlokomela mosomo wa borra xore o sebe wa
senyexa. Ke barudi' ba setsë ba tzeni' ka letubeng eleng
ngwato wa xo somela ka xare xobe xo se sa dumelwa
motho yo mong xo bolela polelo ya xae. Ke xore metse a
be a bitswa ka leina le sele byabka kweleng. Xoba diji.
Ke motho a ka lebala a bolela polelo ya ka xae ka xo
bitsa leina le sele se sengwe byabka mollo. Motho
yo o obe a ka Molato wo morabo. Ke xore morudi'
koba ~~mosila~~ mosila o swanetsë xo theyela ntlo
a ye xae dilo kamoka di' eme. Ke xona motho
yo o o swanetsë xo lefa ka malepe ao mosila a
ka ratang xo molekisa. M'otho yo mong le yo mong o
a ilelwa kamo a filwexa mosomo ke mosila ka xona.
Xabe le yena mosila o swanetsë xo thsaba kiletsa
tseo di' beilwexa ke yena xo ba somi' kamoka.

Kobe xo dirwa dilepe, malepe, Maseka, Marumo, Thipa,
(lexofo ke xore thšipi ya xophomula kudumela) mesebe
dinoto, dipetlwane, Meseto, themole tse dingwe byalo ka
sebati' eleho thipa ya xo hlabela motso xe a lwala xore
ba mo thšele sehlare, xoba xo lomera.

Melao le di'kxanetsō' mo xo diriseng. Xa dilo ke
xore dilo tse byalo ka lerumo, sepe, fpetlwana,
meseto, themo, lexofo xa di' a dumelwa xo
somiswa ke lesoxana xoba mosadi' ke tsā banna
Pela. Xomme lesoxananyana le ka somisa leka thipa
xoba mesebe. Xomme xaele mosadi' o somisa leka
thipa le sebati' kemoka.

Mphiri ophiri watswa thabeng ya Lelwe le Mesomane.
Xomme ophiri watswa byalo ka thšipi. Xomme
ebe e tošwa ke ba butsetsi ka menba.

Metata ebe e thoma byalo ka mphiri. Xomme
ka moraxo moradi a xatle ka note a xoxa ka
thšipi ye ngwe ya natak. Xomme a dire bya
a tamolla xe e sa tsisa xo hihlela ele ye thsese. Byalo
a thome xo xohlela ka thšipi' yeo e naxo le le siba.

Xaele dilo tseo di xabiswaxo ka mphiri byalo
ka bokxhlo di' be di' dirwa ka thšipi' yeo e
bitswaxo themo ya txhlo.

Melemo ya tso diwa ka yona Hsipi naba mphiri
ebe ele dinama tsa ditso tsa motho. Ke jore.

Makhura a motho, byoko bya motho, marapo a motho,
Madi a motho, le masapo a xacwe a libo. Xomme
xobe xo sa kxethume xore motho ke mohluta mang.

Xomme dilo tse kamoka di be di Hsiwa

Phalabarwa ke batho bao batswaxe thabeng tsa Mapopole
eleyo mohluta wa batho bao ba bitswaxe Balandi.

Xomme babe ba reka inalepe ka melomo ye.

Xothwe ditso tsa batho ba bangwe di be di se

botale. Xape ke Hsipi e se swa xa botse xobe xo
nyakiswa noko ngaka ya tso diwa dipheko xore
lepaalo le lesofi di fise botse mabotse.

Xaale mo dilong tse letsapa, koto, lexapa, dinti

le mabyana dibe di na le beng ba tsona bao ba
phelana ka tso di diwa. Xape ke batho bao ba

rutileso ke batho bao ba bitswaxe basila.

Ke jore ba kxoni. Xomme Mošano wa mongwe

le wo mong ona le le loto la wona. Xomme xa xo

dumelelwi motho ko rutwa rutwa ke wa loto
le lengwe.

Xaale batho bohle bao ba seimaxe mošano wa

Hsipi le mphiri ke batho bao ba Hsibixwaxe

ke batho kamoka mo nareng ka baka latsebo ya
bona ya xo tseba xo fetisa thšipi elexa lebye xoba selo
sa xo soma ka sona. Xape beng basila ba
hlompitwa byalo ka dikxosi. Xomme le ~~dikxosi~~
dikxosi di a ba hlompha. Xomme basila baboelwa
ke xo rekisa tseo ba di dirwa ka xo rekelwa ke bao
ba sa Kxone seb. Xa yolo yolo basila ba thšipi.

Xomme bona babe ba tiwa dikxarebe. Modiro wa lapeng
o be o dirwa taxolo ke mosadi tšixe xo sale byalo. Xomme
Mesomo wa monna ke ja axa mho fela.

Xaete modiro wa lapeng eleng xo xā meetse, le xarwalala
dikxong, xo tsila, xo tšypha maboto, le maboto, xo apha,
xo tota le xo lokisa dijo ebe ele ~~wa~~ modiro wa basadi, mme
ba ka thšipana basetsana. Xomme xaete banna le
ba-simane ba ~~tiwa~~ xo soma mesomo gao. Xaete xo
rwalala dikxong banna le basimane ba ka rwalala ka
kxoxong eseng ka xae. Xaete modiro wa sesadi
basetšana ba cruta xo basadi. Xomme basimane ba o
rutwa ke banna. Xe mosadi xo hwetswa utlo xeba
lapa la xaxwe le sa thatxwa o bitswa xore ke lesaedi, Xape
Mong wa mosadi o bobile malepe a xaxwe a xo monyala.
Xomme xe xo hwetswa xobane mosadi wa semang,
mang o thatxa lapa la xaxwe, tšxana monna wa
xaxwe xa lahla, di thoto tšā xaxwe elexa malepe

Xoba dikxomo mehleng ya leho. Xomme ke mosadi
ele lesadi o tla fa monna lesemo xoba nyatseho xare
la banna xare o lahile dithoto tsa xaxwe.

Tse dingwe

No thwe ke motho xoba lesaxana le tsoma mosadi obe
a ya ke morudi wa thsipi xomme a kxopele modiri.
Ke xona morudi a mothwale. Xomme morudi o tla mo
thwala ka ke mabala xare a ye thabeng tse. Xona le
thsipi ke epa thsipi, a thisa ke morudi. Byab monna ya
o tla thoxa a ya a bitsa mosetsana yoo a ratana ke
monyala xare a mothuse mothuse ke epa kwetsi mosadi
a rwala le monna. Ke xona ke morudi a leditse
mosimo wa malepe lesaxana le tla ithisa a mangwe
malepe ke morudi. Byab a tsiq a mangweho nyala
Mosadi yoo xaxwe ka wena.

Mo xong monna xoba lesaxana le thwalwa ka ke
mevema mehlare ya ke dira maxala. Xomme a a
tsisa aba a rwalela le mosadi waxaxwe. Ke morudi a
leditse mosimo wa xaxwe a malepe ke malepe a a
lekanaxo motheto. Mo xong o thusa morudi ka
ke kxatla thsipi. Ke thsipi e kxatla morudi o supa
lela ka thsipi ye ngwe a sa babile seb. Xomme yena
ke swane note ke ese ke mosimo o ledile.

577

VII

K34/33

Yo thwe Mosama wa xo duma thsipi o be xo tšia bošexo
 le masexare. Xothwei kowa kxaušisi le thaba ya Sekropo
~~ke~~ xena mokoti' wo mošolo. Xomme mokoti' wa xa xo.
 tsebye xore o epilwe byang. Bothata ke byo. Mokxaušisi
 le mokoti' xa xo mabu a a supaxo xo epixwa xa mokoti'
 Xomme byalo mokoti' o bitšwa (lekete) la Kxotswane
 ke xore mokoti' wa Modimo.

Ka Mothalekxomo Malatsi

(ke tšeo tšä thsipi. ke xona se se xana le se Tsangwana)
 ke tša thaba le kura jelašo ya Ngaka - Tšalo.

End. S. 577.